

52. ročník
2015/2016

ŠKOLNÍ KOLO
kategorie D

ŘEŠENÍ SOUTĚŽNÍCH ÚLOH

TEORETICKÁ ČÁST (70 BODŮ)

Úloha 1 Měď v minerálech

12 bodů

mineralogický název	chemický vzorec	chemický název
chalkosin	Cu_2S	sulfid mědný
kuprit	Cu_2O	oxid měďný
azurit	$(\text{CuCO}_3)_2 \cdot \text{Cu}(\text{OH})_2$	bis(uhličitan)-dihydroxid tri- měďnatý
chalkopyrit	CuFeS_2	sulfid měďnato-železnatý
chalkantit	$\text{CuSO}_4 \cdot 5 \text{H}_2\text{O}$	pentahydrát síranu měďnatého
malachit	$\text{Cu}_2\text{CO}_3(\text{OH})_2$	uhličitan-dihydroxid diměďna- tý

Za každé správně vyplněné políčko 1 bod, celkem 12 bodů.

Úloha 2 Výroba mědi

16 bodů

1.

a) sulfid měďný:

$$w_{\text{Cu}} = 2 A_r(\text{Cu})/M(\text{Cu}_2\text{S}) = 2 \cdot 63,55 / 159,16 = 0,80 = 80 \%$$

b) oxid měďný

$$w_{\text{Cu}} = 2 A_r(\text{Cu})/M(\text{Cu}_2\text{O}) = 2 \cdot 63,55 / 143,1 = 0,89 = 89 \%$$

c) sulfid měďnato-železnatý

$$w_{\text{Cu}} = A_r(\text{Cu})/M(\text{CuFeS}_2) = 63,55 / 183,52 = 0,35 = 35 \%$$

d) uhličitan-dihydroxid diměďnatý

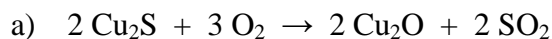
$$w_{\text{Cu}} = 2 A_r(\text{Cu})/M(\text{Cu}_2\text{CO}_3(\text{OH})_2) = 2 \cdot 63,55 / 221,13 = 0,57 = 57 \%$$

e) sulfid měďnatý

$$w_{\text{Cu}} = A_r(\text{Cu})/M(\text{CuS}) = 63,55 / 95,61 = 0,66 = 66 \%$$

Za každý správný výpočet 2 body, celkem 10 bodů.

2.

Za každou rovnici 1 bod, za vyčíslení 1 bod, celkem 4 body.

3. Čistá měď se vylučuje na katodě.

Anodové kaly jsou významným zdrojem stříbra, zlata, platinových kovů, selenu a telluru.

Za určení elektrody 1 bod, za určení prvků 1 bod, celkem 2 body.

Úloha 3 Využití mědi v technické praxi a její funkce v organizmech

13 bodů

1. Měď se nejčastěji používá k výrobě vodičů elektrického proudu.

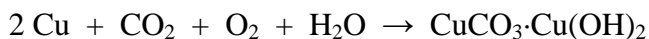
Má druhou nejvyšší vodivost (hned po stříbru), přičemž je levnější.

1 bod za využití, 1 bod za zdůvodnění, celkem 2 body.

2. Daniellův článek se skládá ze zinkové elektrody ponořené v roztoku síranu zinečnatého a měděné elektrody ponořené v roztoku síranu měďnatého.

Za správné určení každé elektrody 1 bod, za určení elektrolytu 1 bod, celkem 4 body.

3. Měděnka se vytváří působením vlhkého vzduchu na měď. Chemicky jde o uhličitan-hydroxid měďnatý.

1 bod za podmínky, 1 bod za chemický název (lze uznat i částečně odlišné složení (dle použitého informačního zdroje); 1 bod za rovnici, 1 bod za vyčíslení, celkem 4 body.

4. 3–5 mg pro dospělého člověka

1 bod (lze uznat i nepříliš odlišné hodnoty od autorského řešení).

5. Cyanin; je typická pro měkkýše.

1 bod za název, 1 bod za určení živočišného kmene.

Úloha 4 Reakce mědi s kyselinami

8 bodů

1. $\text{Cu} + \text{HNO}_3$ (zředěná) $\rightarrow 3 \text{Cu}(\text{NO}_3)_2 + 2 \text{NO} + 4 \text{H}_2\text{O}$

3 body.

2. $\text{Cu} + \text{HNO}_3$ (konc.) $\rightarrow \text{Cu}(\text{NO}_3)_2 + 2 \text{NO}_2 + 2 \text{H}_2\text{O}$

3 body.

3. $\text{Cu} + \text{H}_3\text{PO}_4$ (konc.) $\rightarrow$ neprobíhá

1 bod.

4. $\text{Cu} + \text{HCl}$ (konc.) $\rightarrow$ neprobíhá

1 bod.

Úloha 5 Výpočet, ale i „výpočet“ bez počítání

6 bodů

1. $n_{\text{ms}} = m_{\text{ms}} / M(\text{CuSO}_4 \cdot 5 \text{H}_2\text{O}) = 5 / 249,68 = 0,020 \text{ mol}$

2 body.

2. $m_{\text{bezv.}} = n_{\text{ms}} \cdot M(\text{CuSO}_4) = 0,020 \cdot 159,61 = 3,2 \text{ g.}$

3 body

3. Látkové množství bezv. síranu měďnatého je stejné jako látkové množství pentahydrátu síranu měďnatého, tj. 0,02 mol.

1 bod (lze uznat i výpočet).

4. $\text{CuSO}_4, \text{CuCl}_2, \text{Cu}(\text{NO}_3)_2$

Za každý vzorec 1/3 b, celkem 1 bod.

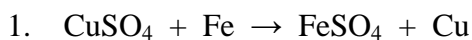
5. 1. CuCl_2 ; 2. CuSO_4 ; 3. $\text{Cu}(\text{NO}_3)_2$

Zdůvodnění: v 1 molu všech tří solí je vázán 1 mol Cu^{2+} (lze uznat i formulace typu "v jedné molekule všech tří solí je vázán 1 atom mědi). O hmotnostním zlomku mědi tedy rozhoduje pouze hmotnost aniontu; čím vyšší je jejich hmotnost, tím nižší je hmotnostní zlomek mědi v dané soli. Z porovnání složení a atomových molárních hmotností prvků tvořících anionty vychází, nejmenší hmotnost aniontu v chloridu měďnatém, nejvyšší v dusičnanu měďnatém.

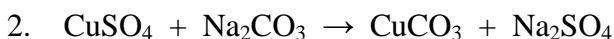
1 bod za správné pořadí, 4 body za zdůvodnění, celkem 5 bodů.

Úloha 6 Rovnice

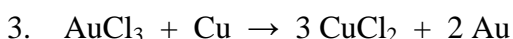
9 bodů

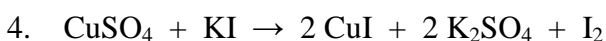
2 body.

2 body.

2 body.

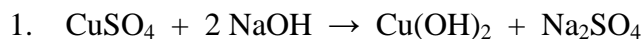

3 body.

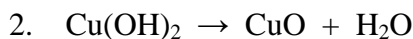
PRAKTICKÁ ČÁST (30 BODŮ)

Úloha 1 Od modré k černé

23 bodů

2 body

2 body

3. $m_{\text{roz}} = V_{\text{roz}} \cdot \rho_{\text{roz}} = 50 \cdot 1,107 = 55,35 \text{ g}$

Hmotnost $\text{CuSO}_4 \cdot 5 \text{H}_2\text{O}$ (m_{ms}):

$m_{\text{ms}} = w \cdot m_{\text{roz}} = 0,1 \cdot 55,35 = 5,54 \text{ g}$

3 body

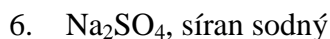
4. $m_{\text{CuO, teor.}} = m_{\text{ms}} \cdot M_{\text{r}}(\text{CuO}) / M_{\text{r}}(\text{CuSO}_4) = 5,54 \cdot 79,55 / 249,68 = 1,77 \text{ g}$

3 body

5. $\text{Výtěžek} = m_{\text{CuO}} / m_{\text{CuO, teor.}} (\cdot 100 \text{ pro výtěžek v procentech})$

2 body za výpočet, dále body za přípravu CuO dle tabulky:

Výtěžek	Body
75 a více %	10
51 – 74 %	7
26 – 50 %	4
pod 50 %	2

1 bod

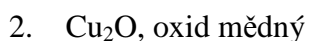
Úloha 2 Barevné změny

7 bodů

1. Doplněte do tabulky změny pozorované při reakcích popsaných v níže uvedených krocích postupu.

Zkumavka	Pozorované změny
1	tmavě modré zbarvení roztoku
2	světle fialové zbarvení roztoku
3	vznik červenooranžové (cihlové) sraženiny

Za provedení reakce a každou správně uvedenou změnu 2 body, max. 6 bodů

1 bod

POKYNY PRO PŘÍPRAVU PRAKTICKÉ ČÁSTI

Pomůcky:

- 2 kádinky 250 cm³
- odměrný válec 50 cm³
- skleněná tyčinky
- hodinové sklo
- kahan
- zápalky
- trojnožka
- keramická síťka
- stojan
- filtrační kruh
- filtrační nálevka
- filtrační papír
- nůžky
- předvážky, příp. laboratorní váhy
- 3 zkumavky (*výhodné je použití odměrných zkumavek; v tomto případě není třeba odměrný válec*)
- odměrný válec 10 cm³
- lžička
- malá kádinka (25 cm³)
- držák na zkumavky
- kapátko

POZNÁMKA

Pokud vám vybavení školní laboratoře umožní **filtrovat** připravený oxid měďnatý **za sníženého tlaku**, budete potřebovat vodní vývěvu, odsávací baňku s odlivkou, Büchnerovu nálevku, vrtanou pryžovou zátku a pryžovou nebo plastovou hadičku. K sušení produktu můžete využít sušárnu.

Chemikálie:

- 10% roztok síranu měďnatého (pro obě úlohy)
- 0,5% roztok hydroxidu sodného (pro obě úlohy)
- glukóza
- Fehlingův roztok I
- Fehlingův roztok II
- roztok amoniaku
- vaječný bílek (zředěný vodou, v případě potřeby přefiltrovaný přes vatou)

Příprava 10% roztoku modré skalice: 10 g pentahydrátu síranu měďnatého rozpustíte v 90 cm³ vody.

Příprava přibližně 5% roztoku hydroxidu sodného: 5 g NaOH rozpustíte v 95 cm³ vody.

Příprava přibližně 0,5% roztoku hydroxidu sodného: 0,5 g NaOH rozpustíte v 99,5 cm³ vody.

Fehlingův roztok I a II lze zakoupit. Pokud zvolíte vlastní přípravu, postupujte podle následujícího návodu:

Fehlingův roztok I: ve 100 cm³ vody rozpust'ete 6,93 g modré skalice

Fehlingův roztok II: ve 100 cm³ vody rozpust'ete 34,6 g vinanu draselno-sodného a 12 g hydroxidu sodného

Roztok amoniaku: 25% roztok zřed'ete v poměru: 1 objemový díl amoniaku: 3 objemové díly vody (reakce je citlivá, stačí zředěný roztok přibližného složení)

CHEMICKÁ OLYMPIÁDA

Soutěžní úlohy studijní a praktické části a Autorská řešení soutěžních úloh kategorie D
52. ročník – 2015/2016

Vydala: Vysoká škola chemicko-technologické v Praze,
Technická 5, 166 28 Praha 6

Autoři kategorie D: Marek Liška
RNDr. Alena Havlíková
PhDr. Bořivoj Jodas, Ph.D.

Odborná recenze: RNDr. Věra Kratochvílová

Pedagogická recenze: RNDr. Karel Lichtenberg, CSc.

Redakce: RNDr. Zuzana Kotková

Rok vydání: 2015

Počet stran: 28